

Geo Vasile este licențiat al Universității București, facultatea de filologie italiană și română, cu o lucrare de diplomă despre poezia și proza lui Cesare Pavese. Profesor de țară (1967 - 1971), bibliotecar (1971 - 1990), redactor pagină culturală la cotidianul *Dimineața* și apoi la săptămânalul *Baricada* (1991 - 1996). Din 1994 membru al *Uniunii Scriitorilor din România*. Colaborator al câtorva reviste literare, între care *Luceafărul*, *România literară*, *Contemporanul*. Volume de istorie și critică literară apărute între 2001 și 2009: „Pluralul românesc. Cartea cu prețul vieții”, „Poezia română între milenii”, „Proza românească între milenii”, „Lumea în 80 de cărți”, „Romanul sau viața. Prozatori europeni”, „Epica analitică, personaje în filigran” (literatură universală). „De veghe în lanul de proză. De la Mircea Eliade la Mircea Cărtărescu”. Este singurul italianist care a prefațat și tradus în italiană antologii ale unor poeți ca Eminescu, Bacovia, Ion Vinea, Gellu Naum, Daniel Corbu. Autori italieni traduși în limba română: Mimmo Morina, Italo Calvino („Palomar”, „Iubiri dificile”) Monaldi & Sorti („Imprimatur”) Claudio Gatti („Prevestirea”), Umberto Eco („Cinci scrieri morale”, „Înainte ca racul”), Giovanni Guareschi („Don Camillo”), Marco Salvador („Longobardul”, premiul A.S.B. 2009), Tiziano Scarpa („Stabat Mater”), Giovanni Sartori („Ce facem cu străinii?”), Giuseppe Bonaviri, Paolo Ruffilli, Marino Piazzolla („Antologie poetice bilingue”). A publicat, la Editura Institutul European, „Europa în 50 de romane” (2010). A primit diploma „Relații culturale” a Salonului de carte Iași, 2011, și „Premiul pentru traducerea și promovarea operei eminesciene în străinătate”, acordat de Memorialul Ipotești - Centrul de Studii Mihai Eminescu, în cadrul „Zilelor Eminescu”, cu prilejul împlinirii a 123 de ani de la moartea poetului.

Geo Vasile, *Fără menajamente. Critici, istorici literari și esești români*
© 2012, Institutul European Iași, pentru prezenta ediție

INSTITUTUL EUROPEAN, Iași, str. Grigore Ghica Vodă nr. 13, cod 700469, O. P. 1, C.P. 161
euroedit@hotmail.com; www.euroinst.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

VASILE, GEO

Fără menajamente : critici, istorici literari și esești români / Geo Vasile. - Iași : Institutul European, 2012

ISBN 978-973-611-824-5

821.135.1.09:929

Reproducerea (parțială sau totală) a prezentei cărți, fără acordul Editurii, constituie infracțiune și se pedepsește în conformitate cu Legea nr. 8/1996.

PRINTED IN ROMANIA

GEO VASILE

Fără menajamente

Critici, istorici literari și esești români

INSTITUTUL EUROPEAN
2012

Cuprins

Personajul: ficțiune, document, viață romanțată / 9
Octavian Paler. Un polemist cordial / 15
Nicolae Balotă. Urmuz sau estetica vidului / 20
Maria-Ana Tupan. Literatura română între Râm, Bizanț și diferențialele divine / 25
Maria-Ana Tupan. Deconstructivism și dramaturgia lui Marin Sorescu / 30
Dr. Ion Nica. Personalitatea eminesciană din punct de vedere psihiatric / 33
Nicolae Georgescu. Viața lui Eminescu la „Timpul” / 39
Nicolae Georgescu. Romanul edițiilor eminesciene / 44
Dan Alexandri Condeescu. Caragiale la puterea a patra / 51
Dumitru Stăniloae. Echilibrul între antiteze / 55
Lidia Stăniloae. Lumina sfințeniei. Istoria unei familii românești / 60
Gabriel Stănescu. Discipol al personalității lui Mircea Eliade / 63
Valentin Protopopescu. Emil Cioran, fără menajamente / 69
Horia-Roman Patapievici. Beatrice, oglinda chipului divin / 73
S. Damian. Complexele scriitorului român. Confesiuni și analize / 78
Caius Dobrescu. De la pactul cu diavolul la angajarea etico-politică a scriitorului / 87
Lucian Raicu. Calea, adevărul și viața capodoperei / 94
Virgil Podoabă. Despre Mircea Zăciu sau ultimul latin / 100
Barbu Cioculescu. Criticul simpatetic / 104
Gelu Ionescu. Războiul de șaizeci de ani / 107
Bujor Nedelcovici. Amputarea melcului de cochilie / 119
Emil Manu, exeget al operei lui Marin Preda / 123
Nicolae Bârna. Din nou despre avangardism / 127
Nicolae Oprea. <i>Multum in parvo</i> . O monografie V. Voiculescu / 130

- Valentin Tașcu. Eseistul, poetul, romancierul / 133
Marin Mincu sau mitul scriitorului total / 138
Mircea A. Diaconu. „Gândirea” fără prejudecăți / 145
Iuliu Rațiu. De la Ghilgamesh la ... Harry Potter / 149
George Mirea. De la canalul morții la Death Valley.
Hronicul unui destin / 152
Vasile Andru. Bibliografia, o instanță inevitabilă? / 160
Mihail Mihailide. Cartea albă a medicilor-scriitori / 163
Gabriel Liiceanu. De la madonizarea femeii
la morala lumească / 168
Gabriel Dimisianu prin el însuși / 174
Cornel Mihai Ionescu. Autoportret în palimpsest / 181
Eugen Negrici. Mitomahie, lustrație, desvrăjire / 186
- ADDENDA / 193
Mariana Câmpean. Cinci proze de Eminescu în limba italiană / 195
Poezii de Eminescu în limba italiană.
Însemnări despre traducerea „nativului” Sauro Albisani / 200
Angelo Moretta. *AUM* sau cuvântul-necuvânt / 207
Jurnalul fericirii în limba italiană / 213
Alexandru Balaci. Profesorul de iubire, adevăr și frumusețe / 218

Personajul:

ficțiune, document, viață romanțată

Declarând răspicat și fără menajamente că „Romanul lui Eminescu”, de Cezar Petrescu este o scriere lipsită de orice interes artistic, G. Călinescu, se întrebă: „Nu ar fi fost mai bine ca scriitorul să compună un roman curat în pură invenție, fără Eminescu, sau o biografie curată a lui Eminescu?”. Este clar că autorul „Baletului mecanic” a preferat să riște în numele succesului comercial asigurat de miza *Eminescu*, ferindu-se, pe de o parte, de ariditatea relațiilor cronologice asumate, pe de alta, de corsetul faptelor și al adevărului biografic ce nu-i îngăduia o prea mare libertatea de manevră a ficțiunii.

Așadar, o rețetă hibridă ce include câteva date reale topite într-o peltea de imaginație didactică și verbiaj romanțios. Ideal vorbind, biografia, căreia i se subsumează specia *viața romanțată* (o găselniță mai mult a editorilor), este un gen cu vechime considerabilă. „Viețile paralele” ale lui Plutarh ar avea un aer universitar dacă nu s-ar baza pe tradiție și anecdote. Făcând simultan și roman istoric, Plutarh urmărește oricum adevărul și pilda morală a eroului.

Începând din secolul al XVI-lea și până în zilele noastre, se tot scriu *vieți*, de fapt monografii ale unor eroi, artiști, literați, dar și filosofi, oameni politici sau sfinți, cum ar fi Dante, Lorenzo dei Medici, Pico della Mirandola, Goethe, Schiller, Napoleon, Byron, Sf. Augustin, Garibaldi și mulți alții. Acestor biografii, ce se bazează pe criteriul adevărului documentat, li se adaugă scrieri precum cele ale unui André

Maurrois, bun specialist în literatura engleză („Ariel ou la vie de Shelley”) și nu numai, teoretician al „vieții romanțate”, (a se vedea și „René ou la vie de Chateaubriand”). În Germania genul a fost ilustrat de Stefan Zweig, Emil Ludwig sau Thomas Mann. La rândul său, Romain Rolland oferă o „Vie de Michel-Ange”. Biografia, iluminată de rigoarea și probitatea autorului, focalizează relatarea pe un individ ca depozitar al unei virtuți. Existența eroului (Che Guevara) sau a geniului (Rembrandt, Caravaggio sau Beethoven) devine subiect de hagiografie întrucât ea este *exemplară*, reper educativ prin unicitate. Toți avem șanse egale, dar numai geniul este predestinat să se realizeze.

Față de noi, muritorii de serie, eroul de biografie este unealta inflexibilă, dramatic perseverentă a realizării în interiorul propriei predestinări. Fatalitatea și fatidicul curgerii și împlinirii datelor existențiale sunt suficient de covârșitoare pentru cititorii dintotdeauna, intrigați de destinul uman înzestrat cu calități excepționale. Adevărul acestei parabole biografice cere doar o solemnitate a dicțiunii, spre a fi credibil, iar nu infăptuiri liricoide, stridente. Romanul însă, nu prinde viață în absența *tipologiei*. El presupune caractere, tipuri generale, structuri psihice reale, eterne. Dante este poetul catolic hermeneut, Michelangelo este artistul care trăiește terifiant tragedia nedesăvârșirii față de titanismul aspirațiilor proprii, Tommaso Campanella este gânditorul eretic și profetic, inflexibil în confruntarea lui cu Inchiziția, Lucrezia Borgia reprezintă (pentru Victor Hugo) *la femme fatale* în timp ce Don Juan, Vautrin, Madame Bovary, Coriolan, Tănase Scatiu, Ion, Andrei Pietraru, Cațavencu, Richard III, Don Quijote reprezintă fiecare o tipologie diferită, etern umană și totuși încadrabilă în fișierul caracteriologic cunoscut. Biografia și romanul sau piesa de teatru au fiecare statut aparte.

Când Camil Petrescu face roman istoric, nu biografia lui Bălcescu este esența scrierii, ci tipul messianicului, al patriotului gata de sacrificiu, al revoluționarului providențial. Din punct de vedere tipologic viața eroului genial este adesea neinteresantă. Eroii lui Cehov n-au nimic genial, dar

sunt pentru narator, dramaturg/cititor materia primă a epicii și caracterelor. Eroul de ficțiune exprimă o categorie caracterială recunoscută: arivism, impostură, avariție, sau diverse patimi cum ar fi setea de putere, exhibiționism, preacurvie sau patologii de genul evaziunii în crimă, satanism, demență sau sinucidere. Foarte rare sunt romanele reușite ce au drept protagoniști creatori de geniu, artiști, și asta când ei întrupează o tipologie umană de vârf, pe care o urcă pe culmi, indiferent de aventura biografică, ca de pildă „Jean-Christophe”, de R. Rolland, și „Doctor Faustus”, de Thomas Mann; este tipologia sacrificiului eroic, a pactului cu diavolul etc.

Romancier de vocație, G. Călinescu nu putea să nu facă operă de ficțiune în plină istorie literară. Este deja un loc comun faptul că a sa monumentală „Istorie ...” se citește ca un roman, grație acelei masive galerii de portrete ale scriitorilor români. Fiind un scriitor total, Călinescu nu ezită ca dincolo de disocieri, analize, sinteze, documente, judecăți de valoare uneori definitive, clasificări, să facă un *roman*, unii mari creatori, scoși din cadrul vieții și operei lor, devenind tipologie, exponenți ai unor categorii caracteriale. Indiferent că se numesc Ionesco, Hașdeu, Caragiale, Macedonski, Goga, Iorga, Stere, sau Mateiu Caragiale, ei reprezintă deja *pasiumi*, *caractere*, *personaje*, ipostaze caracteriale și spirituale ale unei etnii, și universale, numai bune de colecțiile romancierului G. Călinescu, autorul romanelor „cu aristocrați”, „Bietul Ioanide” și „Scrinul negru”.

În aceste două ilustre cărți cu cheie mișună o groază de personalități celebre, universitari, ofițeri, profesioniști sau rentieri, dar și scriitori, pictori, colecționari, artiști decăzuți sau oportuniști, histrioni sau cumularzi, interesați din punct de vedere artistic în măsura în care exprimă un anume tip de umanitate. Ca de pildă, Ioanide, genialoid capricios, simpatic, creativ, încrezător în forța indelebilă a faptei artistice, opus tipului uscat, protocolar, inertului profesor de construcții Pomponescu, încremenit în proiectul „catedralei neamului”. Nu reușim să ne opunem ispitei de a

cita începutul unei ficțiuni românești, al cărei personaj, întâmplător, se numește Mateiu I. Caragiale: „Se putea vedea acum cațiva ani, trecând prin piața Sf. Gheorghe, un bărbat care, prin înfațișarea lui, atrăgea numaidecât atenția. Era iarnă, cu zăpadă scârțâitoare sub picioare. Bărbatul, cam între 45-50 de ani, era drept, părea solid și osos, dar nu gras. Fusese probabil mai slab, dar acum, prin vârstă, căpătase acea densitate de volum a oamenilor maturi. Fața rasă era contractată, prin lăsarea mușchilor obrazilor, într-o morgă solemnă. Pentru anotimp, era învederat insuficient îmbrăcat, deși se vedea că nu lipsea, ci dorința menținerii unei ținute uniforme determina această alegere. Purta pe cap un melon, așezat rigid ca un semicilindru, pe trup un pardesiu, sau un semi-palton ușor. Ghețe subțiri, corecte, încheiate anacronic cu nasturi, călcau de-a dreptul pe zăpadă. Melonul și semi-paltonul băteau în verdele lucrurilor prea vechi, prea lustruite, deși ținuta omului era de o corectitudine înțepată de mare gală. Contrastul între acest om și restul trecătorilor era așa de izbitor, încât te gândeai pe dată la un boier scăpătat, inadapabil, la unul din acei aristocrați arheologici și plini de ceremonii, care înfruntă mucegaiul anilor și pe care Cocteau l-a văzut în jurul împărătesei Eugenia de Montijo. Totuși, ceva nu admitea în toată această ipostază. Deși cu privirea cultă, rafinată, omul era foarte rigid în protocolul mersului său, ca sa fie un aristocrat pur sânge. În lăsarea în jos a fâlcilor sale era o afectare rece. Nu puteai să nu te gândești atunci la unul din acei servitori bătrâni de mare aristocrație, ei înșiși cu arbore genealogic dovedind puritatea vocației lor ancilare, dintre acei servitori care sunt luați de vulg drept stăpâni, în vreme ce stăpânii, prin falsa lor neglijență, sunt luați drept servitori, și care cer informații asupra caselor care urmează să se angajeze ca nu cumva să decadă din treapta lor. Putea fi un majordom în concediu duminical ...”.

Eternizarea acestui tip în *ficțiunea* călinesciană se explică în virtutea marelui talent al romancierului, ceea ce le-a lipsit lui C. Stere sau Eugen Lovinescu când s-au exer-

citat în roman sau memorialistică în sensul imortalizării unor personalități *accentuate*, destine, tipologii, contemporane sau aparținând deja istoriei.

Adesea, polemice și vindicative, portretele cu cheie sau fără perdea sunt reglări de conturi sau tardive puneri la punct ale unor inimiții. Ceea ce se practică și în proza noastră din ultimii douazeci de ani, să zicem, în care amicii sau inamicii *creatori* apar în cele mai inedite posturi, de la etilism și gură slobodă până la delir deambulador și colportaj. Pitorești, generoși, imprevizibili, labili și chiar delatori, catifeleți dar și rebarbativi, mari poeți (Ovidiu sau Blaga) și prozatori, lideri de opinie fără operă, intermediari famelici, populează multe pagini din romanele noastre cu cheie, începând cu „Dumnezeu s-a născut în exil” de Vintilă Horia, „Ora 25” de Virgil Gheorghiu, „Delirul”, „Cel mai iubit dintre pământeni” de Marin Preda, „Marea mascara” de Victoria Comnea sau „Minoic” de Caius Dobrescu. Mai nou, pecetluiți și totuși transparentți, au fost puși în circulație o seamă de „îmbogățiți de război” postdecembriști, foști poeți de curte ajunși parlamentari, foști jurnaliști de „Scânteia” ajunși scriitori, editori, lideri de opinie și chiar tuțeri guvernamentali. Volumul III din „Coroana Izabelei”, de Marius Tupan, „Muntele viu”, de Dan Stanca, sau „Recviem ...”, de Augustin Buzura, sunt doar câteva exemple de cum romancierul veritabil știe să preia un anume tip de umanitate demagogică, oportunistă, megalomană, specifică conjuncturilor și aparținătoare inclusiv unor „colégi de breaslă”, spre a o ridica la puterea exponențială a ficțiunii. În acest sens excelează romanele de după 1990 ale lui N. Breban.

„Eroii” în carne și oase au fost doar pretexte la îndemână pentru țesătura socio-ficțională și galeria portretistică a romanului. Romancierul serios este un colecționar care clasifică. Nepărtinitor, în spiritul vieții autentice.

Octavian Paler Un polemist cordial

Octavian Paler (satul Lisa, Făgăraș, 1926 - 2007, București) a avut puterea să-și ispășească toate păcatele morale, cele cu voie sau fără de voie, devenind în anii nouăzeci și două mii o conștiință civică incontestabilă, un polemist redutabil, un editorialist de prim rang. Spre deosebire de alți confrăți, a avut însă un cult al cuvântului scris și rostit, vădit în formulările memorabile, de cele mai multe ori provocatoare, vitriolante, în ultimii ani de-a dreptul testamentare. Lăsa impresia unei sinteze unice între încruntarea gravă a diaristului Mircea Zăciu, revolta pusă în abis a gânditorului și moralistului Cioran și voluptatea expresiei paradoxale întâlnite în textele unor G. Călinescu sau Alexandru Paleologu.

În timp ce accepta numiri și posturi importante în ierarhia de partid și mass-media comunistă (membru supleant al C.C. al P.C.R., vicepreședinte al Comitetului de Radiodifuziune și Televiziune – 1965 - 1970, sau redactor-șef al cotidianului „România literară” – 1970 - 1983), scria cărți precum „Drumuri prin memorie”, „Viața pe un peron”, „Apărarea lui Galilei”, „Dialog despre prudență și iubire”, „Scrisori imaginare”, „Mitologii subiective”, cărora li se vor adăuga cărți precum „Autoportret într-o oglindă spartă”, „Viața ca o coridă”, „Un muzeu în labirint”, „Polemici cordiale”, „Calomniile mitologice” și cam tot ce va mai publica Octavian Paler, trădează un interes obsesiv pentru marile întrebări ale omului, și marile teme ale destinului, aceleași

care i-au ispitit pe Malraux, Camus, Unamuno, Ortega y Gasset – deveniți parteneri statornici de dialog. Tema, aproape imposibilă pentru un regim comunist: adevărul, și libertatea de a-l spune. Seria de autor inaugurată de Editura Polirom recuperează o operă aptă să reconstituie destinul omului și talentul scriitorului Octavian Paler.

Zăbovind mai cu seamă asupra volumului *Don Quijote în Est* (Editura Albatros, 1994) inclusiv pentru că metafora din titlu reprezintă perfect demersul spiritual de luptător solitar și fără simbric al autorului. Este vorba de un regal eseu-istic de mare combustie intelectuală, un discurs paralel între memorial și diagnoza prezentului și a societății noastre post-decembriste. Construit în genul tezelor și antitezelor unui savant contrapunct, eseu se derulează ca un spectacol de idei, cuceritor prin fervoare, vervă și acuratețe a dicțiunii. Galileo Galilei (chinuit de întrebarea dacă merită să mori pentru adevăr) și Don Quijote (menit să se bată solitar pentru ideile lui înalt morale într-o lume scufundată în promiscuitate și care nu mai crede în iluzii) sunt eroii ce-l reprezintă cel mai bine pe eseist și pe om, Spre ei evadează mereu, părăsind splendoarea peisajelor mediteraneene, spre ei tinde, uneori până la identificare printr-un normal fenomen de autosugestie, din orice unghi al narațiunii, readucându-i în lumina discursului filozofic.

Implicarea totală a bibliografiei autorului are rezonanța unui bilanț-mărturie despre fragilitatea vinovată a propriilor iluzii și propriile certitudini fisurate. Tiranizat, dar și îndrăgostit de propria subiectivitate, Octavian Paler aduce în scenă procesul lașității noastre de toate zilele, acuzându-se ca protagonist și victimă totodată. Intelectualul „care a rămas „în totalitara sală de așteptare” a României ultimilor patruzeci și cinci de ani, nu se ferește să-și recunoască opțiunea de „acrobat pe sârmă” în numele vieții. De altfel, indiferent de alegere, în condițiile mașinii de tocat destine, individul era sacrificat. Cu vârsta și, mai ales acum, în va-

carmul recentului război româno-român, în chip iscusit stârnit și alimentat de unii lideri post-decembriști de partid și de stat, atracția pe care Octavian Paler o avea pentru mitul lui Don Quijote devine un fel de variantă a singurătății solidare, chiar dacă „o frumoasă impostură”. Căci numai el, cavalerul absolut al iluziilor, ne-ar putea salva de coșmarul istoriei din care Dumnezeu a fost alungat. Numai el, în chip de „deus ex machina”, ar putea „emigra” în Est, spre a ne vindeca prin pildele sale de iubire, credință și curaj, duse până la sublimul zădărniceii. Pilde date de câțiva români care au înfruntat teroarea și Spitalul Psihiatric, mergând până la capăt, dezicându-se de „înțelepciunea” lașității colective.

Marea remușcare a lui Octavian Paler rezidă în necredința sa „că, prin credință, se poate muta un munte”, în faptul că a ezitat să facă pasul de la estetic și moral spre religios. Acel „primum vivere” l-a făcut să accepte posturi oficiale, să scrie cărțile supraviețuirii tip „Un om norocos”, conștient că n-are de ales decât „acrobația duplicitară”: „Am pus în cauză, în mai multe cărți, în forme simbolice, inchișițiunile, dictaturile, totalitarismul, dar valorează oare aceste cărți cât o singură noapte de închisoare?”.

Ca emul voluntar a lui Don Quijote, Octavian Paler s-a hrănit cu iluzia că se poate face binele înlăuntrul răului, deși știa că girează un ziar care „în partea lui oficială, nu putea fi decât mincinos”. Autorul, simultan cu recunoașterea propriei boli a acrobației, nu se sfiește să-și extindă acuzațiile în planul mentalităților naționale. De la complexul tipic „capul plecat, sabia nu-l taie”, până la „filosofia bășcăliei”, tot acest specific național atestă lipsa unui mit românesc al iubirii, a conștiinței tragice, lipsa harului pentru asceză sau sfințenie: „e semnificativ că l-am canonizat pe Ștefan cel Mare care a umplut Moldova cu ibovnice”. Românii, drogați de pulberea toxică a utopiei comuniste, au preferat să fie „înțelepți”, adică un „amestec de șmecherie, de lipsă de caracter, de abilitate, de oportunism, de precauție, de gol

sufletesc”, aplicând metoda „astupării urechilor”. Și asta chiar în zilele Revoluției, ascunzându-se în case după perdele, în timp ce „nebunii”, un Don Quijote multiplicat în sute de mii de exemplare, înfruntau gloanțele lui Ceaușescu. Paradoxul e că l-au răpus. După care, revenindu-și din frică, au deschis firme, au intrat în politică, au dat eroicei sublimități „nebunești” din decembrie ’89 gust de „vodevil prost”.

„Piața Universității”, fenomen la care Octavian Paler a luat parte, i-a confirmat întrutotul destinul lui Don Quijote. Tocmai fiindcă a eșuat, ea a generat o valoare, o legendă, spre disperarea detractorilor. Poliția nu poate aresta miturile purificatoare și nici „sfânta nebunie a idealului”.

Dacă intelectualitatea noastră n-a produs martiri în timpul dictaturii, a generat, prin compensație, o intensă viață culturală, cărți, spectacole de teatru, filme, concerte, expoziții de artă, fie și sărăcite de cenzură. Oricum, un deșert cultural nu s-a instaurat, ci, dimpotrivă o multitudine de oaze ale rezistenței. Chiar dacă furia „dresorului” (reprezentat pe teren de agenții săi fideli de la ex-Consiliul Culturii și Educației Socialiste) nu accepta decât jumătăți de măsură, exprimarea acestora devenise vitală atât pentru creatori, cât și pentru public, care comunicau într-un fel de complicitate a speranței. Acum, însă, când totul se poate spune, cei ce nu împărtășesc părerile majorității „înțelepte”, trebuie să se obișnuiască cu „teroarea canaliilor care profită de libertate”. Octavian Paler părea inflexibil, vehement, lipsit de umor, veșnic tensionat și tăios, înhămat la carul de foc al Ideii. Stilul său cvasi testamentar evita frivolitatea, inconsecvența și vocația tranzacției de tip „balcanic”. Orator versat, stilist, de o expresivitate exactă, răspicată, solemn-oraculară, riguroas-impersonală. Discursul său era un triumf al logicii.

Octavian Paler se temea cel mai mult de lipsa de viitor a prezentei cacofonii social-politice generalizate: toți au ceva de spus, haotic, impur ca într-o ireversibilă disoluție. Condiția de „acrobat” între ce-a fost și ce este a conti-

nuat să-i fie colacul de salvare. Amenințat, insultat și hulit (ca toți cei care, cu ani în urmă, au avut nebunia de a nu fi lași) de disidenți „fabricați” sau „îngerii negri”, cărturarul s-a retras în monahala singurătate a cărților, ceea ce n-a exclus în ultimii ani prezența sa în presa scrisă, dar și „pe sticlă”, elegant-incisivă, profetică, amintind de diatribele publice ale monahului dominican Girolamo Savonarola.

Sau, rămânând pe terenul nostru, un *Sărman Dionis* al sfârșitului de mileniu, ajuns să creadă „că nici Dumnezeu nu mai poate interveni în ce se petrece la noi fără să se murdărească”.